

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ

Анотація. Розглянуто перетворення й зміни в офіційно-діловому стилі української мови на сучасному етапі, що проявляються на рівні понять і термінології. З'ясовано доцільність і перспективність використання окремих номінацій.

Аннотация. Рассмотрены преобразования и изменения в официально-деловом стиле украинского языка на современном этапе, проявляющиеся на уровне понятий и терминологии. Определены необходимость и перспективность использования отдельных номинаций.

Annotation. The article deals with current transformations and changes in the formal business style of the Ukrainian language, which manifest themselves at the level of concepts and terminology. The needs and perspectives of the usage of individual nominations have been identified.

Ключові слова: ділове спілкування, номінація, лексикон, запозичення, інновація.

За останні 15 – 20 років склад українського лексикону змінюється з особливою стрімкістю. Невпинність цього процесу спричинила зміна соціально-політичного статусу української мови на тлі радикальних змін у суспільному й державному устрої України. Після проголошення незалежності України відбувся бурхливий розвиток офіційно-ділового стилю. Вийшло друком багато нових словників, довідників, посібників, розроблено низку відповідних програм на радіо й телебаченні.

Ситуацію, в якій опинилася українська мова на зламі тисячоліть, часто не без підстав і перебільшень називають доленосною і, зрештою, вирішальною для неї. Державний статус гарантує українській мові не лише повноцінне функціонування, а й можливість розвитку її нових функціонально-стильових реєстрів [1].

Нові потреби життя, ситуації й умови ділового спілкування в державі, розширення стосунків із зарубіжними партнерами постійно потребують удосконалення усної й писемної форми офіційно-ділового стилю (далі – ОДС). Багато науковців, а саме: В. Німчук, О. Сушко, Н. Бабич, С. Шевчук, М. Зубков, Н. Сологуб, І. Фаріон, С. Єрмоленко, А. Бурячок, І. Вихованець та інші, активно розглядають ОДС у теоретичній та практичній площинах.

Метою статті є дослідження та аналіз сучасних тенденцій розвитку українського офіційно-ділового мовлення.

Розширення діапазону функціонування офіційно-ділового українського мовлення на сучасному етапі відбувається повільно й суперечливо, оскільки у виробничо-економічній, правоохоронній та нотаріальній, військовій, спортивній тощо галузях реалізація цього мовлення відбувається в основному в писемній формі. Реалізацію ж усної форми в публічних виступах (за участю ЗМІ) представників керівництва країни, проте на нижчих щаблях державного управління, у регіонах публічне використання української мови ще не набуло стовідсоткового поширення [2].

У потужному й різноманітному потоці нової української лексики, фіксованої словниками й текстами, наявні різноманітні ресурси та способи побудови не лише номінацій нових реалій, понять, явищ, процесів у житті сучасного українського суспільства, а й нових найменувань уже відомих речей. Інновації – лексичні, словотвірні, граматичні, стилістичні, правописні – беззастережно засвідчують зміни в смаках українського суспільства, динаміку мовних норм, глибшу семантико-прагматичну та функціонально-стилістичну диференціацію української мови, у якій важливу роль відіграють свої, засвоєні давно й засвоювані нині ресурси номінації.

У мовних довідниках нашого періоду основну увагу звертають на правильність використання книжних прийменників (відповідно до й згідно з), розрізнення співзвучних слів (комунікабельний – комунікативний – комунікаційний), синонімів (престиж – авторитет), уникання суржикових елементів (навчальний, а не учбовий; великий, а не крупний), правильне використання відмінкових закінчень (закону, а не закона; адвокат, а не адвокат), запозичених слів (контора – офіс, об'єднання – концерн акціонерне товариство), стійких виразів (впадає в око, а не кидається у вічі) тощо [3]. Але сучасний офіційно-діловий стиль зазнає перетворень, перш за все на рівні понять. Удосконалюються уже відомі й з'являються нові форми документального забезпечення (контракт, прайс-лист, лист-рекомендація, оферта, прес-реліз, резюме, рейтинг-лист, сертифікат, факс тощо) [4]. Так, сьогодні служба анкета практично замінена таким документом, як резюме (короткий письмовий виклад біографічних даних, що характеризують освітню підготовку, професійну діяльність й особисті якості людини, яка претендує на певну роботу, посаду), написання якого є творчим процесом і який не має жорстких норм та єдиного стандарту. У юридичній, фінансовій, освітній сферах достатньо поширеним став сертифікат (документ, що засвідчує право на матеріальну або інтелектуальну власність; підтверджує певні властивості товару). Для називання різноманітних за змістом документів, що надходять до організацій, установ, підприємств і фірм безпосередньо за допомогою телекомунікативного зв'язку та принтера, використовується поняття факс.

Поява нових слів неминує спричинює дискусії про шляхи розвитку української мови, зокрема, про засоби збереження національної самобутності її лексикону.

- а) збільшення кількості номенклатурних назв із прикметниками державний, національний, український;
- б) активізація словотворення назв осіб за професією із суфіксом -ник (заготівник, а не заготовщик; керівник, а не керуючий);
- в) поширення в усіх жанрах усного й писемного офіційного мовлення звертання у формах пан (пані, панове), добродій (добродійка, добродії);
- г) продовження актуальної роботи стосовно вироблення стандартів слово – та термінотворення в офіційно-діловій галузі.

Сьогодні офіційно-діловий стиль – це стиль, який задовольняє потреби суспільства в документальному оформленні різних актів державного, суспільного, політичного, економічного життя, діяльності, ділових стосунків між державами, організаціями, а також між членами суспільства в офіційній сфері їх спілкування.

Виникнення цілої низки документів продиктоване вимогою відповідності вітчизняної практики ділового спілкування світовим стандартам, у тому числі й на рівні термінології. Частина з них дублюють уже звичні назви (питомі або запозичені) понять і явищ, наприклад, оферта – комерційна пропозиція, прайс-лист – прейскурант. Номінація контракт (договір, угода з обов'язковими зобов'язаннями для договірних сторін) успішно співіснує із термінами-синонімами цієї предметної ділянки трудовий договір, трудова угода, однак через свою багатозначність, універсальність (контракт між працівником і роботодавцем, контракт між підприємствами, шлюбний контракт) стає більш уживаною, розширює пізнавальний простір української мови [2].

Діловий характер документів підтримується за допомогою мовних засобів. Специфічною рисою мови ділових паперів є не стільки стилістична довершеність, музичальність вислову, скільки максимальна відповідність змісту, що вкладається в нього [1]. Значною мірою це досягається за рахунок широкого використання термінології, переважно запозиченої, на зразок адміністрація, департамент, експоцентр, легітимний, менеджер, тофіс, превентивний, презентація, пролонгація, реструктуризація, реновація, референт, ротація, субсидія, тендер та багато іншого, що пояснюється не лише процесами глобалізації, мовної інтернаціоналізації чи неусталеністю власних термінологічних традицій [4].

Отже, основне призначення ОДС – регулювати ділові стосунки та обслуговувати громадянські потреби людей у типових ситуаціях.

Особливості функціонування ОДС:

- а) офіційний характер – учасниками ділового спілкування є органи та ланки управління (організації, заклади тощо), стосунки між якими регламентуються чинними правовими нормами;
- б) конкретна адресність інформації;
- в) повторність дій і ситуацій (завжди "гра за правилами" – звідси, однакові мовні засоби – консервативність);
- г) тематична обмеженість кола завдань, що вирішує організація [2].

Сучасна людина так чи інакше долучена до наукової чи виробничої галузі. І хоча термінологія ОДС менш точна й більш змінна, наприклад, ніж наукова, оскільки ділова мова більше пов'язана з повсякденною побутовою тематикою, а тому частіше зазнає змін під впливом суспільних чинників. Крім того, можна спостерігати явище взаємопроникнення двох інших різновидів мови: писемної (книжної) та розмовної. Розмовний стиль має уже досить істотно виявлений підстиль – розмовно-професійний, тобто мову, якою користуються не в побуті, а у виробничій, освітній та інших галузях.

Отже, вивчення особливостей функціонування сучасного офіційно-ділового стилю української мови допомагає у вирішенні проблем як загальної теорії мови, так і теорії стилів, сприяє вивченню багатьох конкретних питань лексикології, граматики, стилістики.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Карпіловська С. Тенденції розвитку сучасного українського лексику: чинники стабілізації інновацій / С. Карпіловська // Українська мова. – 2007. – № 4. – 15 с. 2. Беценко Т. Історія становлення та формування офіційно-ділового стилю української мови / Т. Беценко // Наук. вісник ЧНУ: 36. наук, праць. – Вип. 117 – 118. Слов. фітологія. – Чернівці: Рута, 2001. – 45 с. 3. Нові слова та значення: словник / [уклад. Л. М. Василькова, Л. В. Туровська]. – К.: Довіра, 2009. – 271 с. 4. Сучасний словник іншомовних слів [уклад. Т. В. Цимбалюк, О. І. Скопненко]. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.